

Framtidsfantasier

Kampen om barnets bästa

SAMMANFATTNING

Denna artikel undersöker relationen mellan queerhet och föreställningar om barn och barndomen. Lee Edelman (2004) har skrivit om hur barnet och queerhet hålls isär, men denna artikel intresserar sig i stället för när barnet och queerhet förs samman och på vilka villkor det kan göras. Utifrån queerteori och barndomssociologi hämtas kritiska perspektiv på ålder och sexualitet som här presenteras som barnlig queerteori. Artikeln utgår från två olika barndomsarenor, förskolan och barnkultur. Utifrån intervjuer med pedagoger som arbetar på en hbtq-certifierad förskola diskuteras i artikeln spänningen mellan hbtq-kompetens som något både efterfrågat och ifrågasatt. I analysen av en tecknad serie där ett lesbiskt par är huvudpersoner som publicerats i barntidningen *Bamse* (nr 8–9, 2016), samt kommentarsfält som behandlar tidningens publicering, diskuteras hur diskurser om barnet blir centrala i såväl gillande som ogillande kommentarer. Slutsatser som dras i artikeln är att både inom förskolan och i barnkultur passerar heterosexualitet obemärkt förbi medan queerhet görs till något anmärkningsvärt. Relationen mellan queerhet och barndom kan förstås som både efterfrågad och ifrågasatt, barnet och barndomen blir en förhandlingsyta där olika diskurser om barnets bästa och önskvärda framtider rymms.

Keywords: barndom, queerteori, förskola, barnkultur, heteronormativitet, normkritik

DEN 5 AUGUSTI 2017 attackerade en grupp högerextremister Prideparaden i Stockholm. De bar en banderoll med texten ”Rädda barnen” och ropade ”Rädda barnen från terrorfestivalen” (QX 2017). Retorik som bygger på diskurser om att ”barns bästa” är att skyddas från queera

uttryck känns också igen från hur den kristna högern i USA använder barnet i kampanjer mot homosexuellas rättigheter under parollen ”Save Our Children” (Edelman 2004). Motståndare till lagförslaget som innebär att samkönade par i Sverige skulle få rätt att provas för adoption utgick också från denna diskurs om barnets bästa (Hamrud 2005). Ytterligare ett exempel är den lag som Ryssland införde 2013 som förbjuder att ”homosexuell propaganda” riktas till just minderåriga (Ljungholm 2013). I alla dessa fall ställs barns rättigheter i motsats till hbtq-personers rättigheter.

Parallellt med denna bild finns en annan berättelse om ökade rättigheter och synlighet för hbtq-personer (Rosenberg 2002; Borgström 2011; Ambjörnsson och Bromseth 2013; Ambjörnsson 2016). Queerbegreppet har etablerats i den svenska offentligheten under 2000-talet, inte enbart inom aktivism och akademi utan också i media och kulturliv och i relation till detta har skapats en självbild av ett hbtq-progressivt Sverige (Ambjörnsson 2016). En central fråga för queerteorin i dag blir därför att ifrågasätta vilken queerhet som får tillgång till ökade rättigheter och synlighet? Jin Haritaworn (2015, 8) menar att det skett ett figurativt skifte där *viss* queerhet gått från ”dangerous to endangered”, från hotfull till hotad. Det ökade erkännandet av hbtq-frågor gynnar framför allt köpstarka och vita hbtq-personer dels genom nyliberal marknad och assimilering till medelklassens familjeideal (Duggan 2002; 2004; Halberstam 2005), dels genom nationalistiska och rasistiska diskurser (Puar 2007; Haritaworn 2015).¹ Diskurser om ”barnets bästa” har även använts som argument *för* samkönade äktenskap i både USA och Sverige med hänvisning till att äktenskap innebär ökad stabilitet (i form av juridiska rättigheter och socialt erkännande), vilket bidrar till trygghet för barn som växer upp i sådana familjer (Edelman 2004; Edenheim 2015).

Den bild som framträder är alltså komplex då det parallellt och i olika syften riktas uppmärksamhet mot barnet, det som är genomgående är dock att barnet sätts i fokus för en önskad framtid. Lee Edelman (2004) menar att barnet är central i kampen om framtiden eftersom politiska ideologier är beroende av fantasin om framtiden för att få betydelse och fantasin om framtiden är i sin tur beroende av barnet. Edelman (2004)

menar att barnet ställs i motsats till, och i behov av skydd från kontakt med, homosexualitet, vilket innebär att det queera inte kan ingå i den politiska framtidsfantasi som barnet är central i. Mot bakgrund av det, men till skillnad från Edelman, argumenterar jag i denna artikel för att barnet ingår i olika framtidsfantasier, där barnet inte nödvändigtvis hålls separerat från queerhet. Här undersöks tvärtom samtida situerade kopplingar mellan barnet och queerhet, samt hur möjligheter och begränsningar framträder när detta kommer till uttryck i en intervju med pedagoger på en hbtq-certifierad förskola och i diskussioner angående barntidningen *Bamse*. Utifrån kritiska perspektiv på ålder och sexualitet diskuteras *vilka normaliseringar kring barndom och heterosexualitet som konstrueras, hur dessa normaliseringar villkorar hur queer sexualitet kan närvara inom de två barndomsarenorna, som representeras i materialet, och hur barnet görs central i olika politiska framtidsfantasier som framträder.*

Tidigare forskning om ålder och sexualitet i förskola och barnkultur

För att kontextualisera de barndomsarenor artikeln uppehåller sig vid följer här exempel på tidigare forskning om barnkultur och förskolan, som berör kategoriseringar och normaliseringar utifrån ålder och sexualitet. Både inom förskolan och barnkultur har den fostrande traditionen speglat rådande barnsyn i samhället och påverkats av samtida diskurser om vad som är ”god kultur”, det vill säga vad som anses lämpligt att lära barn under en viss period (Helander 1998; Rydin 2000; Dolk 2013). Klara Dolk (2013) menar exempelvis att strävan mot jämlikhet och jämställdhet, och på senare år även arbetet för likabehandling och mot diskriminering, har varit en viktig del av den svenska förskolans värdegrundsarbete. Normkritiska perspektiv har kommit att få genomslag inom utbildning (Bromseth och Darj 2010; Salmson och Ivarsson 2015) och förespråkas i dag av Skolverket (2009) och Diskrimineringsombudsmannen (2015). Normkritiska och normkreativa perspektiv har också kommit ta plats inom barnkultur och inneburit att hbtq-personer kommit att representeras i barnkultur i större utsträckning under 2000-talet (Heggestad 2011).² Sett i ljuset av den fostrande traditionen

inom dessa arenor kan ökad representation av hbtq-personer och normkritiska perspektiv inom barnkultur och förskolan tolkas som att dessa värden ingår bland det som samtiden vill föra vidare till barn. Samtidigt blir det viktigt att här ställa sig frågan vilken typ av representation som görs möjlig inom dessa arenor. Amerikanska och brittiska forskare som studerat hur representationer av hbtq-personer görs i barnkultur har kommit till slutsatsen att normativa familjeideal i hög utsträckning reproduceras (Esposito 2009; Epstein 2012; Taylor 2012; Lester 2014; DePalma 2016). Jennifer Esposito (2009) har studerat hur lesbiska representeras i amerikanska barnböcker och menar att assimileringen av lesbiska föräldrar enligt normativa familjeideal i form av äktenskap, reproduktion, stabilitet och respektabilitet, som sker i barnböckerna, leder till ”de-queering” av dessa berättelser.

Tidigare forskning från så kallad *early childhood education*³ i Australien har visat att denna verksamhet är präglad av normalisering av heterosexualitet medan icke-heterosexualitet exkluderas genom att det görs avvikande eller osynligt (Gunn m.fl. 2004; Gunn 2008; 2011; Surtees 2008; Surtees och Gunn 2010). Debbie Epstein (1997) menar att normer om sexualitet är närvarande i utbildningssystemet dels genom att (för)skolan som institution är heteronormativ, dels genom barnens iscensättande av, och förhandlande kring, sexualitetsnormer. I en svensk studie (Bartholdsson 2010) intervjuas femåringar på förskolan om deras föreställningar om kärlek och familj. Barnen i Åsa Bartholdssons (2010) studie beskriver sin tänkta framtid som att de kommer ingå i en heterosexuell kärnfamilj, att de kommer gifta sig och skaffa barn. På frågan om förskolebarn kan vara kära i någon av samma kön fanns olika åsikter, vissa barn protesterar medan andra finner det oproblematiskt.

Eftersom en av de starkaste diskurserna kring barnet och barndomen handlar om ”barn som oskyldiga” (James m.fl. 1998), där barnet anses vara i behov av skydd från kunskap om bland annat sexualitet, finns det risk att förskolan görs till en arena där sexualitet i allmänhet, och icke-heterosexualitet i synnerhet, blir tystad (Surtees och Gunn 2010; Robinson 2012; 2013; Sparrman 2014). Samtidigt normaliseras heterosexualitet i förskolan utan att det stör tanken om barndomens oskyldig-

het (Robinson 2012). Lekar som mamma, pappa, barn där barn leker heteronormativ familjebildning, eller prins och prinsesslekar där barn iscensätter framtida heterosexuella bröllop (Hellman 2010) är några exempel. Nicola Surtees och Alexandra Gunn (2010, 45) hävdar att heterosexualiteten är *omärkerad som sexualitet* i förskolan genom att "heterosexual sexuality is reinscribed as normal and ascendant – accepted as a part of children's daily worlds even when sexuality is preserved as irrelevant". Jenny Bengtsson (2013) beskriver det som att den (hetero)sexualitet som är möjlig i barndomen skulle kunna beskrivas som *banal*, vilket inte innebär att sexualitetnormer är mindre närvarande utan att de är närvarande på andra, åldersspecifika, villkor.

Förskolan och barnkulturen framstår i tidigare forskning som arenor där kategoriseringar av ålder och sexualitet (re)produceras, men även som områden intresserade av att utmana och förändra till exempel heteronormativitet genom ökad representation av hbtq-personer och normkritiska perspektiv.

Barnlig queerteori

Barnets relation till framtiden har problematiserats både inom queerteori och inom barndomssociologi. Min diskussion tar sin utgångspunkt i Edelmans tankar i boken *No Future* (2004), som är ett centralt och flitigt refererat verk inom queerteori som intresserar sig för barnet. Enligt Edelman kan queerhet aldrig ingå i framtidsfantasier eftersom det queera symboliskt står i motsats till reproduktiv framtid [*reproductive future*]. Det kan beskrivas som att det queera inte har någon framtid, medan barnet är framtiden. Jag förhåller mig till det som Edelman kallar det queera [*the queer*] eller queerheten [*queerness*] som starkt kopplat till just queera identiteter och positioneringar, som till exempel homosexuella, bisexuella och transpersoner, men ser också att identitetskategorier är tillfälliga fastlåsningar som är föränderliga i tid och rum. Queerhet görs kontextuellt och jag återkommer till att hbtq-tematik i materialet framstår som en villkorad queerhet. För mig är queerteorin inte ett verktyg för att diskutera vad queerhet är eller inte är, utan hur, var, när queerhet görs och vad som görs i queerhetens namn.

I stället för att kämpa för att få ingå i fantasin om framtiden bör det queera, enligt Edelman (2004, 29), säga: "Fuck the social order and the Child in whose name we're collectively terrorized." Hos Edelman finns ingen diskussion om hur de människor som är barn i dag påverkas av konstruktionen av barnet som framtidsfantasi. Kritik har riktats mot att queerteori till stor del uppehåller sig vid föreställningar om barnet, men bara i liten utsträckning intresserar sig för barns livsvillkor (Gill-Petersen 2015). Även om barnet i diskursen om "barnets bästa" innehar en idealiserad position är det mer i form av gisslan än som subjekt och aktör barnet befinner sig där. Där Edelman ser barnet och queerhet som oförenliga, placerar Kathryn Bond Stockton (2009) barnet inom det queera, eller det queera inom barnet. De sidor av barnet som inte passar in i berättelsen om att växa upp, vilket innebär att ta plats i ett heteronormativt livsschema (se även Halberstam 2005; Ahmed 2006) växer enligt Stockton i stället i sidled [*sideways*]. Det är inte borta eller osynligt, det är på en annan plats, i en annan riktning. Stockton (2009) beskriver det som att barn är "not-yet-straight" eftersom barnen inte tillskrivs sexualitet, men förväntas anlända i framtiden som heterosexuella vuxna. Barn positionerar sig, eller positioneras, som blivande heterosexuella av både andra barn och av vuxna, "who assume that they will, universally, have heterosexual futures as adults" (Epstein 1997, 40).

Barnets relation till framtiden har inom barndomssociologi beskrivits som att barnet diskursivt görs till en *human becoming* snarare än en *human being*, där fokus ständigt riktas på vad barnet ska bli och behöva veta i framtiden i stället för på vad barnet är och behöver i nutid (Qvortrup 1994). Barnet beskrivs som omoget, känslostyrt och beroende, medan den vuxna beskrivs som kompetent, rationell och självständig, men i stället för att sträva efter att likställa barnet med den vuxna menar Nick Lee (2001) att alla människor oavsett ålder är *human becomings*, i ständig tillblivelse.

Jag kombinerar kritiska perspektiv på ålder och sexualitet från de queerteoretiska och barndomssociologiska fälten i vad jag kallar *barnslig queerteori* (jfr *immature sociology*, Lee 1998). Förutom att barnslig queerteori markerar en teoretisk ingång som intresserar sig för såväl barn och barndom som queerhet, betyder *barnslig* i detta sammanhang att subjektet ses

som i ständig tillblivelse, vilket diskursivt varit kopplat till barndomen (Lee 2001; Prout 2005). Barnlighet kan också ses som ett motstånd mot både heteronormativitet och vuxenhetsnormer. J. Halberstam (2005) skriver att heterosexualitet tillsammans med att gifta sig, skaffa barn och fast jobb är del av det förväntade livsschemat som symboliserar ett lyckligt liv. Den som bryter mot denna norm uppfattas som barnlig och omogen också i vuxen ålder, eftersom personen inte gör vuxenhet på rätt sätt (Halberstam 2005; Ahmed 2006; Ambjörnsson och Bromseth 2010; Siverskog 2016). I likhet med hur "queer" är sprunget ur negativt laddade betydelser, som avvikande och konstig, är barnlig förknippat med att vara omogen och löjlig. I likhet med användandet av queer, kan användandet av "barnlig" utgöra en kritik mot kategorisering och hierarkisering, men utifrån ålder. Jag menar att på samma sätt som queerteorin ifrågasatt sexualitetens kategoriseringar (mellan t.ex. heterosexuella och homosexuella), samt hela synen på sexualitet som stabil och essentialistisk, kan en kritisk syn på barndom ifrågasätta kategoriseringen mellan barn och vuxen, samt förståelsen av barndomen som stabil och essentialistisk.⁴

På samma sätt som Judith Butler (1990; 1993) menar att kön och sexualitet görs performativt, är även ålder en kategori som iscensätts och blir till genom upprepning (se ex.vis Persson 2010; Grehn 2017). Therése Persson diskuterar i sin avhandling *Kvinnlig för sin ålder* (2010, 41) hur Butlers performativitetsteori kan användas i analyser av ålder och menar att "i likhet med heterosexualitet kan ålder sägas utgöra ett slags grundmönster utifrån vilket människor görs begripliga". I den här texten utgår jag från Butlers (2006) teori om att *normalisering* sker genom att vissa handlingar blir igenkänningsbara genom upprepning, medan andra förblir obegripliga eller osynliggjorda. Det som normaliseras passerar *obemärkt, unmarked*, medan det som avviker från normen framstår som *anmärkningsvärt, (re)marked* (Surtees och Gunn 2010).

Metod och datamaterial

Studien är inspirerad av det George Marcus (1995) kallar *multi-sited ethnography* där flera olika platser ingår i forskaren etnografiska fält. Jag utgår från ett *metaforiskt* (Marcus 1995) fält vilket innebär att följa mitt

forskningsintresse kring hur barndom och sexualitet samkonstrueras i olika kontexter. De två studierna som analyseras i denna artikel betraktar jag som strategiskt valda händelser som ägde rum under tiden för min fältstudie (2016–2017⁵) och som jag ser som situerade inom min frågeställning. Syftet med att inte på förhand avgränsa sitt fält är att kunna beskriva och förstå komplexa samband (Pierides 2010) och inte avgränsa fältet från kontexten eftersom de alltid är en del av varandra (Walford 2008). Gemensamt för de två studierna är att de utgör arenor där föreställningar om barn och barndom förhandlas och i båda fallen är det vuxnas tal om förskolan respektive barnkultur som analyseras. Tillsammans visar studierna att trots sina olika kontexter finns likheter i de ambivalenser som uppstår kring hur barndom och queerhet samspelar/hålls isär. Jag har valt två exempel på när hbtq-tematik introduceras till barn, eftersom jag är intresserad av på vilka villkor detta görs. Materialet består av en semistrukturerad gruppintervju som genomfördes våren 2016 med fem pedagoger och en förskolechef på en kommunal förskola i en mindre kommun som nyligen genomgått RFSLs (Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter) utbildning hbtq-certifiering. Vid intervjutillfället gav deltagarna skriftligen sitt informerade samtycke till att delta under intervjun, att ljudupptagning gjordes och att datamaterialet skulle användas för analys och spridning i vetenskapligt syfte. Efter transkribering fick deltagarna möjlighet att läsa igenom intervjun för att kommentera eller förtydliga. Deltagarna har i artikeln tilldelats fingerade namn.

I juni 2016 gav tidningen *Bamse* ut ett nummer som uppmärksamats som den första gången ett lesbiskt par introduceras i tidningen. Materialet som analyseras här är det aktuella numret av *Bamse* (nr 8–9) och fyra kommentarstrådar som är hämtade från *Dagens Nyheters*, *Expressens*, *Aftonbladets* och *Svenska Dagbladets* respektive facebooksidor där tidningarna publicerat en artikel om den aktuella Bamse-serien. Av etiska skäl citeras kommentarerna inte ordagrant, utan de citat som presenteras i analysen är sammanfattande beskrivningar som fångar innehållet i flera kommentarer inom samma diskurs. Att barnet är i fokus i diskussionen är inte förvånande då detta berör en tidning

för barn, det som intresserar mig här är snarare *hur* barnet används i argumentationen.

Materialet presenteras som två fallstudier som knyts samman i den avslutande diskussionen "Barnet och framtidsfantasierna". Först analyseras intervjun med pedagogerna och enhetschefen på den hbtq-certifierade förskolan i det följande stycket, "Anmärkningsvärt i förskolan", och därefter, under rubriken "Är lesbiska hundar bra för barn?", Bamse-serien och kommentarstrådarna.

Anmärkningsvärt i förskolan

I denna del analyseras hur hbtq-certifiering i förskolan kan sättas i relation till normalisering av vissa sexuella identiteter och hur det queeras möjlighet att ta plats inom denna barndomsarena villkoras. Hbtq-certifiering av en förskola kan ses som ett erkännande av att det hos personalen behövs mer kunskap om att motverka heteronormativitet och att denna kunskap är eftersträvansvärd. I pedagogernas tal uttrycks att hbtq-certifiering på förskolan är något som efterfrågas, men som också potentiellt sett kan leda till konflikt. I intervjun talas det om hbtq-certifiering som något som har gott stöd i förskolans styrdokument då det handlar om värdegrundsfrågor, bemötande och likabehandling. Förskolechefen berättar även att hon får mycket positiva kommentarer och att det finns ett stöd i kommunen för att arbeta med frågorna. Bakgrunden till att denna förskola kom att certifiera sig beskrivs som att de ville få ökad kunskap och kvalitet i verksamheten. Här framträder en diskurs om *den normkritiska förskolan* som visar på en samstämmighet inom förskolans professionella område där pedagoger, chefer och politiker är positiva till certifieringen. Förskolechefen berättar att hon "gick direkt till förvaltningen, jag gick till mina chefer, jag gick till nämnden, jag gick till stadsdirektören och kommunalråden och alla hejade på. Tyckte att detta var jättebra." I relation till detta uttrycks också att det fanns en oro för kritik, anledningen till att förskolechefen ville förankra hbtq-certifieringen ordentligt var för att de "målat upp ett scenario" där det "var möjligt att vi får ordentligt på pälsen av vårdnadshavare eller andra i omgivningen". Potentiell kritik från vårdnadshavare beskrivs i

intervjun som den största utmaningen med hbtq-certifieringen. De förberedde sig på att det kunde komma mycket frågor och negativa kommentarer. Förskolechefen berättar:

Vi var väldigt oroliga för föräldramötet, det hade vi uppe både i hbtq-gruppen och i utbildningen inför. Hur ska vi presentera, hur ska vi säga till de vårdnadshavare som finns hos oss?

Denna förväntan om kritik från vårdnadshavare förstår jag som att certifieringen innebär en förändring som kan väcka motstånd, vilket synliggör att hbtq-frågorna är ett nytt inslag i förskolans arbete där pedagogerna inte vet vad de kan förvänta sig. I denna diskurs om vårdnadshavaren som *potentiell motståndare* till förändringen artikulerar pedagogerna en bild av att det inte råder konsensus om hbtq-personers rättigheter och representation har en plats i förskolan, men denna diskurs riskerar också att positionera vårdnadshavaren som mindre tolerant eller kunnig än de som arbetar i förskolan.

Denna förskola hade förutom sin hbtq-certifiering en litteraturcertifiering och en miljöcertifiering (grön flagg). Pedagogerna uttrycker dock inte oro inför att möta kritik från vårdnadshavare i arbetet med miljö och litteratur:

Lena: Jag tänker på de andra certifieringarna som ni har, om miljö och litteratur som ni har, har det funnits samma oro där att presentera det inför föräldrarna?

Cecilia: De ligger ju inte på en värdegrundsplan, de är ju mer konkreta. Det handlar om miljö, hur handskas vi med naturen och vi läser mycket böcker för att berika språket, så det handlar ju inte om en värdegrund. Så om man då skulle möta på någon som då blir uppeldad eller aggressiv och tycker att det här ju helt åt helsike och hur kan ni, då är det ju svårare, det [hbtq-certifieringen] ligger på ett djupare plan om man säger.

Amanda: Litteratur delar ju inte människor på samma sätt som hbtq-frågor kanske gör, eller skulle kunna göra.

Cecilia menar i intervjun ovan att hbtq-frågor ligger på ett djupare plan som kan göra det svårare att bemöta om någon skulle vara aggressiv eller negativt inställd. Amanda säger att litteratur inte delar människor på samma sätt som hbtq-frågor kan göra, vilket kan förstås som att hbtq-frågor är både mer personliga och mer politiska än många andra frågor som förskolan arbetar med. Litteratur och miljö framstår som mer neutrala ämnen än hbtq-certifieringen. Det kan beskrivas som att litteratur och miljö är legitima, förväntade och därför går mer *obemärkt* förbi i förskolan, medan hbtq-frågor i exemplet ovan har en mycket mer *anmärkningsvärd* position som förväntas väcka reaktioner (Surtees och Gunn 2010).

Förskolläraren Cecilia berättar om en förälder som reagerat på att förskolan hade inkluderat en bok med hbtq-tema i de bokpåsar som familjer kan låna hem:

Cecilia: Jag hade en reaktion utifrån en bok, för vi har bokpåsar som vi skickar med familjerna hem att läsa. Där valde vi att lägga ner en bok med hbtq-tema, de är pingviner, två pappor. Då fick vi en reflektion där på ett utvecklingssamtal att de hade velat veta det från början att det var den här boken för den här vill de inte läsa. Så det var bara att bemöta det att det är självklart frivilligt och det gör man som man vill. Föräldern valde ju att inte läsa den men vi hade en dialog om hur vi tänkte.

Att en bok med två (pingvin)pappor väcker reaktion, som Cecilia beskriver det, pekar på att samkönade relationer är mer anmärkningsvärda i förskolan medan barnböcker som skildrar mammor och pappor kan antas gå mer obemärkta förbi.

Vårdnadshavares kritik mot hbtq-certifieringen har framkommit direkt till pedagogerna under enskilda samtal, som i exemplet ovan, men på föräldramöten har det positiva dominerat. Förskolechefen menar att en del vårdnadshavare valt att inte uttrycka sin kritik explicit. Ett exempel på det är vårdnadshavare som valde att hålla barnen hemma under den ceremoni som förskolan höll för att fira sin certifiering. De tillverkade regnbågsflaggor med barnen, sjöng några sånger och åt semlor med grädde som färgats i olika färger vilket skulle symbolisera regnbågs-

flaggan. Många vårdnadshavare valde att vara med på festen, men det fanns också de som inte ville komma och inte heller ville att deras barn skulle delta, menar förskolechefen Heidi. Dessa föräldrar valde då att hämta barnen innan certifieringsfesten ägde rum.

Heidi: Sen finns ju det som inte riktigt märks, under certifieringen så fanns det vårdnadshavare som valde väldigt snyggt att fråga vilken tid är det certifiering, det är den tiden, då hämtade de innan. Vi har haft några såna, de har inte berättat eller sagt detta eller gjort motstånd, de har bara backat.

Heidi uttrycker det som att det finns kritik som inte riktigt märks där vårdnadshavare undviker att öppet formulera sina negativa reaktioner. Detta visar en förhandling mellan *den normkritiska förskolan* och *potentiella motståndare* där det i förskolans offentlighet, som exempelvis föräldramöten, framstår som att kritik mot hbtq-certifiering inte formuleras öppet. Pedagogerna uttrycker att de förväntar sig kritik från vårdnadshavare, men också att vårdnadshavare undviker att formulera sin kritik vilket visar på en ömsesidig oro kring vilken legitimitet hbtq-certifiering (eller kritik emot densamma) har i förskolan.

Sammanfattningsvis kan detta förstås i relation till att det å ena sidan är efterfrågat att normkritik används som strategi i förskolan (Skolverket 2009; Diskrimineringsombudsmannen 2015) och pedagogerna beskriver att det är ett arbete som handlar om värdegrund, lika rättigheter och likvärdigt bemötande av alla familjer i förskolan, vilket ger frågorna legitimitet. Å andra sidan uttrycker pedagogerna ambivalens kring hur legitimt det kan upplevas av framför allt vårdnadshavare. De uttrycker att det är svårare att bemöta kritik kring dessa frågor och menar att det är frågor som människor har olika åsikter om, till skillnad från värdet i att läsa böcker och arbeta med miljön i förskolan. Det pedagogerna beskriver är att det pågår en typ av diskursiv kamp (Laclau och Mouffe 2008) kring frågornas legitimitet i förskolan, en kamp som inte nått konsensus.

Analysen i den första studien har fokuserat på hur det i pedagogers uttalande framträder spänningar när hbtq-frågor introduceras på för-

skolan. Vad som är legitimt på förskolan och på vilka villkor hbtq-frågor tar plats där handlar om vilka gränser som skapas kring barndomen, men också om förskolan som en barndomsarena där olika politiska framtidsfantasier (Edelman 2004) ställs mot varandra. I det kommande exemplet som hämtas från tidningen *Bamse* diskuteras hur dessa olika fantasier gör anspråk på barnet och barndomen.

Är lesbiska hundar bra för barn?

Under sommaren 2016 uppmärksammade flera svenska tidningar att det för första gången förekommit ett lesbiskt par i serietidningen *Bamse* (2016). Diskussionen som följde efter denna publicering utgör materialet i artikelns andra studie och fokuserar på hur barnet blir central i de argumentationer som kommer till uttryck. Den aktuella serien är "Bamse och mysteriet med den gamla gården" i nr 8–9, 2016. Serien kretsar kring hundarna Vera och Frida som flyttar från storstaden och in i det gamla kvarnhuset i byn där Bamse bor. Vera och Frida skaffar höns och arbetar på åkern, de trivs väldigt bra men snart uppstår det problem. Det verkar som att det spökar i huset, saker går oförklarligen sönder och de väcks av konstiga ljud på nätterna. Vera och Frida berättar om sina problem för Bamse, Lille Skutt och Skalman som lovar att hjälpa dem. Bamse och hans vänner upptäcker att det inte är något spöke utan en argstint tomt som bor i källaren som försökt skrämma bort Vera och Frida. Tomten gillar inte alla nya maskiner som tagit över jordbruket, de får honom att känna sig överflödig och inte längre uppskattad. Bamse övertalar tomten att träffa Vera och Frida och de kommer överens om att sköta gården tillsammans och att tomten ska få ett fat gröt varje kväll som förr i tiden. Det hela slutar därmed lyckligt och när Bamse, Lille Skutt och Skalman åker därifrån säger de: "Det här slutade ju bra. Det brukar göra det när man pratar med varandra."

För att sätta denna historia i kontext till resten av tidningen kan nämnas att serien om Vera och Frida utgör 17 av 66 sidor och är en av åtta serier i dubbelnumret 8–9, 2016. Tre av serierna i detta nummer handlar om Bamse och Brummelisa när de var unga och träffades och gifte sig. Jag kommer kort beskriva innehållet i de serierna eftersom de

utgör ett gemensamt tema i denna tidning som behöver synliggöras i relation till serien om Vera och Frida. I den första, "En (miss)lyckad träff", har Bamse och Brummelisa sin första träff. I den andra, "Bamse ser midnattssolen och får en svår fråga", friar Brummelisa till Bamse. I den tredje serien, "Bamse och Brummelisa överraskar vännerna", gifter sig Bamse och Brummelisa och har en fest. I dessa tre serier framgår det tydligt att Bamse och Brummelisa inleder eller har en kärleksrelation. Det syns dels i bilderna som visar rodnande kinder, att de pussar och håller varandra i handen, dels i de teman som behandlas i serierna som frieri och giftermål, alla tydligt relaterad till romantisk kärlek. I serien om Vera och Frida är det inte uttalat vilken relation de två har till varandra, men det syns på en bild att de sover i samma säng. I övrigt finns det ingen kroppskontakt eller romantisk symbolik mellan Vera och Frida. I kommentarerna ifrågasätter flera läsare om Vera och Frida ska förstås som ett par: "Vad är det som säger att de är lesbiska bara för att de bor ihop?" "Jag har läst serien men tolkade det som att de var kompisar." Seriens narrativ kretsar kring problemen Vera och Frida har med sitt hus, deras relation är inte i fokus och definieras inte heller. Fler kommentarer uttrycker att detta är något de uppskattar med framställningen: "Det är positivt att de skildras som vilka som helst, det görs ingen grej av att de är två kvinnor." Detta illustrerar både svagheten och styrkan i det outtalade. Att sätta Veras och Fridas lesbiska relation i fokus riskerar att reproducera dem som avvikare, samtidigt som att inte tydliggöra riskerar att osynliggöra den lesbiska relationen som genom straighta läsningar blir tolkade som vänskap eller en syskonrelation (jfr Borgström 2016).

Att kärleksrelationen mellan Bamse och Brummelisa upptar en större del av tidningen samt är mer explicit romantisk har i den mediala diskursen gått *obemärkt* förbi. Relationen mellan Vera och Frida kom i stället att uppmärksammas i media (*Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet*). *Svenska Dagbladet* (2016) skriver i sin nätupplaga: "I somras blev det dags för det första lesbiska paret i serietidningens historia." I *Aftonbladet* (2016) skriver man under rubriken "Första lesbiska paret tar plats i *Bamse*":

Redan 2007 kunde Bamsetidningens läsare stifta bekantskap med Lille Skutts bror Happ och hans partner Lille Sixten. 2010 medverkade för första gången deras dotter Suddan och familjen har dykt upp flera gånger sedan dess. Nu är det alltså dags för det första lesbiska paret. Och *Bamse* kommer fortsätta ligga i framkant, menar Charlotta Borelius. – Vi försöker visa olika familjekonstellationer, och Bamses värld förändras och utvecklas precis som det verkliga livet. Bamse är humanist och står för allas lika värde. På så sätt känns det här som en ganska självklar utveckling av tidningen, säger hon.

Chefredaktören framhåller att tidningen med serien vill visa olika familjekonstellationer och menar att detta var en självklar utveckling eftersom Bamse står för allas lika värde. De fyra tidningarna har publicerat sina artiklar på respektive facebooksida där läsare har kunnat kommentera. Flera av kommentarerna är längre diskussioner där ett antal personer med olika åsikter deltar. Andra kommentarer är korta utrop, både gillande och ogillande, ibland bara i form av emoji'er som hjärtan, glada eller arga ansikten. Totalt består de fyra kommentars-trådarna av 326 kommentarer, av dessa är 124 stycken såpass tydligt ställningstagande att de kunnat kategoriseras som gillande (tre fjärdedelar) eller ogillande (en fjärdedel). Om de som kommenterat läst den berörde serien om Vera och Frida, eller ens tidningsartikeln om denna serie är omöjligt att veta. Kommentarer ska därför förstås i relation till varandra snarare än som direkt relaterade till innehållet i serietidningen *Bamse* eller tidningarnas artiklar om serien.

Nedan presenteras de argumentationer som på olika sätt uttrycker att den publicerade Bamseserien har fördelar alternativt ingen påverkan på barn:

Barn ska lära sig allas lika värde är den mest framträdande diskursen i kommentarsfälten. Den kommer till uttryck i kommentarer som: ”Det är bra om barn tidigt får lära sig att alla får vara kära i vem de vill.” ”Bra! Barn ska lära sig respektera olikheter.” ”Uppfostra barn till att tycka att alla är lika mycket värda!” Inom denna diskurs är barnet någon som behöver moralisk vägledning, kunskap och inte minst fostran från vuxna

för att utveckla värderingar. Barnkultur har ofta använts i syfte att (upp) fostra barn (Helander 1998) och det framstår i denna diskurs som den främsta fördelen med historien om Vera och Frida.

Barn är fördomsfria har jag kategoriserat som ett gillande uttryck även om det mest framträdande draget i dessa uttryck är att denna serie inte har någon större inverkan på barn. Det beskrivs som något positivt att barn har en naturlig och fördomsfri inställning: "Detta är inget konstigt för barn, de tycker att all kärlek är helt naturligt." "Barn är mer öppensinnade än vuxna." "I barns värld finns inte samma fördomar som hos vuxna." Inom denna diskurs beskrivs barnet som naturligt fördomsfri och behöver inte fostras till dessa värderingar, snarare skrivs det fram att det är vi vuxna som har något att lära av barnens inställning. Detta är en diskurs som formulerar skillnad mellan ålderskategorier, där barn uttrycks ha specifika och idealiserade drag.

Speglar dagens samhälle och familjer är två argumentationsspår som ofta går in i varandra där det dels handlar om att det är samtida levnadsförhållanden och värderingar som skildras, dels att det är positivt för barn, som lever i regnbågsfamiljer, att homosexualitet representeras i tidningen (och annan barnkultur): "Det speglar hur samhället ser ut i dag och det ska vi visa barnen." "För barn i regnbågsfamiljer är det bra att kunna läsa om familjer som liknar deras." "Bra att *Bamse* följer med tiden och visar på moderna värderingar och familjekonstellationer." Detta visar också att Bamseserien upplevs inte bara som viktigt utan som nyskapande och "modern" och de som uttalar sig ogillande blir i kommentarsfälten anklagade för att vara bakåtsträvande, gammaldags (eller ibland bara gamla som när de kallas till exempel "gubbe") och obildade. I denna diskurs artikuleras homosexualitet och regnbågsfamiljer i relation till positivt värdeladdade egenskaper som modern och upplyst.

Analysen av kommentarsfälten visar dock också på ogillande uttryck. Trots att normkritik och hbtq-personer fått genomslag i (barn)kultur är det fortfarande ingen konsensus om att detta är något önskvärt. En fjärdedel av kommentarerna har kategoriserats som ogillande. I vissa fall består de bara av enstaka ord som "Löjligt!" och "Idioti", vilket gör kategorisering som ogillande kommentar tydlig, men en diskursanalys

av argumentationen svår. De argumentationerna som vänder sig mot den publicerade serien menar att historien om Vera och Frida av olika anledningar är olämplig i en serietidning för barn.

Låt barn vara barn är den mest framträdande diskursen bland de ogillande utsagorna. Den uttrycktes i kommentarer som: "Låt barn vara ifred!" "Barn är för små för att behöva veta något om vuxnas relationer, barn ska få vara barn." "Blanda inte in barn, det är något de får ta ställning till som vuxna." I denna diskurs uttrycks inte explicit en kritik av homosexualitet, men det argumenteras för att barn inte ska konfronteras med det eftersom det ses som kopplat till sexuell praktik, "vuxnas relationer" och sexuell identitet, "något de får ta ställning till som vuxna". Att sexualitet inte hör ihop med bilden av det oskyldiga barnet (Stockton 2009; Robinson 2013) gör att sexualitet är närvarande i konstruktionen av barndom just genom sin frånvaro (Bengtsson 2013). Relationen mellan Vera och Frida görs i utsagorna till något anmärkningsvärt sexuellt, medan relationen mellan Bamse och Brummelisa görs till obemärkt sexualitet då heterosexualitet är normaliserad som en del av barns värld och inte förstås som sexualitet (Surtees och Gunn 2010; Robinson 2012).

Lär inte barn om homosexualitet är en mer explicit variant av diskursen *låt barn vara barn*, då denna diskurs är öppet kritisk till att barn tar del av representationer av homosexualitet. Dessa kommentarer formulerades som: "Sluta försöka indoktrinera oskyldiga barn och försöka göra dem till homosexuella." "Det är fel att lura barnen att detta är normalt." "Låt barnen slippa hbtq-propaganda." Inom denna diskurs ska oskyldiga barn skyddas från skildringar av homosexualitet (jfr Edelman 2004). Det artikuleras också en rädsla för att exponering för dessa skildringar kommer att göra barnen till homosexuella, vilket Clifford Rosky (2016) menar är en återkommande argumentation. Att barn positioneras som blivande heterosexuella är tydligt i denna diskurs där homosexualitet beskrivs som något barn kan indoktrineras till, vilket får heterosexualitet att framstå som något naturligt som sker utan påverkan.

Låt bli Bamse är en diskurs som inte är lika bekymrad över barnen utan höjer sin röst till försvar för tidningen och menar att den ska vara politisk och inte politiskt korrekt: "Detta förstör Bamsetidningarna."

”Låt Bamse vara!” ”En serietidning ska inte vara politisk.” Inom denna diskurs uppfattas denna serie som politisk, vilket visar att vissa frågor (de som inte är neutrala och där det råder diskursiv kamp) uppfattas som mer politiska än de som är normaliserade. Hbtq-frågor framstår som mer politiska i detta sammanhang än de skildringar av heterosexuella relationer som tidigare dominerat och som även gör det i detta nummer av *Bamse*.

Sammanfattningsvis framkommer i dessa kommentarsfält en tydlig diskursiv kamp där olika typer av argumentationer använder barnet, där barn å ena sidan ska lära sig goda värderingar och å andra sidan ska undanhållas information tills de blir äldre. Denna diskursiva kamp kan förstås som en kamp såväl om barndomens gränsdragningar som om olika framtidsfantasier där barnet är central.

Barnet och framtidsfantasierna

Children have always been in need of protection – first from homosexuals, now from homophobes. (Rosky 2016, 546)

Queerhet i relation till barndom framstår i mitt material som både efterfrågat, ifrågasatt och villkorat. Motstridiga framtidsfantasier framträder, en där queerhet får ökad synlighet och likvärdighet och en annan där heterosexualitet förblir det normala och önskvärda. Slutsatsen är att olika framtidsfantasier förhandlas på barndomsarenor. Gemensamt för de olika framtidsfantasierna är att barnets bästa är en argumentation som återkommer både hos de som kan sägas kämpa för ökade rättigheter för hbtq-personer och de som ifrågasätter eller motsätter sig de samma. Barnet görs central i formulerandet av politiska framtidsfantasier, som Edelman (2004) påpekat, men samtidigt som barnet diskursivt sätts i motsats till queerhet finns också framtidsfantasier som tydligt artikulerar hur barnet och en viss typ av queerhet hör samman. Som det inledande citatet påpekar kvarstår intresset från vuxna att beskydda barn, även om motivet ändras, vilket också kan förstås som att barnet används som motiv när olika syften formuleras. Hur kan denna dubbel-

het i relationen mellan barnet och queerheten förstås, har queerheten blivit mer ”barnvänlig”?

På de båda barndomsarenorna som undersöks i artikeln råder spänningar mellan olika diskurser om barndomen och framtiden. I intervjuerna med pedagogerna på den hbtq-certifierade förskolan berättar de att de inför föräldramöten känt stor oro för hur vårdnadshavare skulle reagera, vilket inte motsvaras av liknande oro inför att tala om andra projekt de har på förskolan som litteratur- och miljöcertifiering, vilket visar att hbtq-frågor inte har en självklar plats i förskolan, samtidigt som pedagogerna uttrycker att de har gott stöd i styrdokumentet. Normkritik och hbtq-kunskap framstår både som efterfrågade och som delvis motarbetade perspektiv på förskolan, vilket ger en ambivalent bild som tyder på att det inte finns konsensus kring frågorna. Analysen av serien som publicerades i tidningen *Bamse* och de reaktioner som följde visar att homosexualitet i barnkultur fortfarande har ett nyhetsvärde, medan heterosexualiteten, som var dominerande i det aktuella numret, inte benämns eller markeras. I kommentarsfälten framgår tydligt att detta väcker många reaktioner, både gillande och ogillande. De gillande uttalandena handlar om värdet i att ”barn ska lära sig respektera olikheter”, alternativt att barn är ”naturligt fördomsfria”. De ogillande argumentationerna menar i stället att barn behöver skyddas från (homo)sexualitet som beskrivs som indoktrinering och politisk propaganda. Mellan dessa uttalanden framträder en diskursiv kamp där barnet framstår som en förhandlingsyta för olika politiska fantasier om framtiden.

I och med ökade reproduktiva rättigheter i Sverige och andra länder har barn kommit att bli mer närvarande i hbtq-*communities* och hbtq-personer syns i offentligheten i egenskap av föräldrar. Queera personer, ofta representerade som regnbågsföräldrar, har också kommit att bli mer närvarande i barnböcker och barnprogram. Inom queerteori har det ifrågasatts om homonormativa (Duggan 2002) och ”avqueerade” (Esposito 2009) familjeideal verkligen kan förstås som queerhet. En möjlig tolkning skulle utifrån den hållningen kunna vara att den hbtq-tematik, som är möjlig att presentera för barn, inte är queer utan assimilerats in

i normativitet. Denna kritik är viktig för att förhålla sig till den komplexitet som ryms inom queerbegreppet i dag, samtidigt som att på förhand avfärda något som "inte tillräckligt queer" riskerar att bortse från kontextuella villkor. I mitt material är det tydligt att tystnad och osynlighet, förutom det öppna motståndet, utgör hinder för vissa relationer och känslor att existera/representeras på lika villkor. Inom de barndomsarenorna jag undersökt framstår det som långt kvar tills hbtq-tematik kan passera obemärkt förbi, vilket gör att jag förstår det som att det ändå görs till queerhet i den här kontexten. Den queerhet som görs i mitt material står, menar jag, i relation till, och samverkar med, närvaron av barndom i queerheten och queerhet i barndomen. Den queerhet som blir efterfrågad i relation till barn och barndom vill jag därför beskriva som en *villkorad queerhet*. I likhet med det Bengtsson (2013; 2014) kallar *banal sexualitet*, beskriver här villkorad queerhet hur den sexualitet som görs möjlig i barndomen, villkoras av föreställningar kring ålder. Den villkorade queerheten framträder i skärningspunkten mellan hbtq-frågor som en allt mer eftersträvt symbol för ett demokratiskt, modernt och urbant samhälle (Haritaworn 2015; Ambjörnsson 2016) och den förväntade frånvaron av sexualitet, och särskilt queer sexualitet, i barndomen (Epstein 1997; Renold 2005; Robinson 2012; 2013; Bengtsson 2013).

Denna artikel har, med utgångspunkt i Edelmans teori om att queerhet inte kan ingå i den reproduktiva framtid som barnet symboliserar, problematiserat att en sådan uppdelning är konstant. En samtid där viss queerhet ges tillträde till viss framtid gör att en villkorad queerhet kan ses som möjlig, och till och med efterfrågad, i relation till barnet och barndom. Likväl kvarstår ett mer eller mindre subtiilt motstånd mot att hbtq-tematik presenteras för barn, vilket visar att trots den spridning som queerbegreppet fått i svensk offentligheten är det inte okontroversiellt i alla lägen. I likhet med hur andra lyft fram hur till exempel nationalitet och klass (Halberstam 2005; Ahmed 2006; Puar 2007; Haritaworn 2015) får betydelse för hur queerhet görs, förstås och utsluts, har analysen i denna artikel visat att även föreställningar kring ålder, i detta fall barn och barndom, villkorar queerhet (jfr Ambjörnsson och Bromseth 2010; 2013).

LENA SOTEVIK är doktorand i barn- och ungdomsvetenskap vid Göteborgs universitet. Soteviks forskningsintressen rör kritiska perspektiv på ålder, kön och sexualitet med särskilt fokus på hur normalisering och exkludering sker i relation till barndom. Artikeln är en del av ett pågående avhandlingsprojekt där samkonstruktionen av barndom och sexualitet undersöks ur queerteoretiska och barndoms-sociologiska perspektiv. Andra områden som behandlas i avhandlingen är hur förhandlingar om ålder, kön och sexualitet framträder barns i lek och hur förskolans styrdokument kopplar sexualitet till de vuxna som har kontakt med förskolan.

REFERENSER

- Aftonbladet*. 2016. "Första lesbiska paret tar plats i *Bamse*." 16 juni. www.aftonbladet.se/nyheter/godanyheter/article23015203.ab.
- Ahmed, Sara. 2006. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham: Duke University Press.
- Ambjörnsson, Fanny. 2016. *Vad är queer?* 2 utg. Stockholm: Natur och kultur.
- Ambjörnsson, Fanny, och Janne Bromseth. 2010. "När du gifter dig och får barn...: Om ålder, heteronormativitet och genus." I *Livslinjer: Berättelser om ålder, genus och sexualitet*, redaktörer Fanny Ambjörnsson och Maria Jönsson, 204–31. Göteborg: Makadam.
- . 2013. "Gästredaktörernas inledning." *lambda nordica* 18.1:11–31.
- Bamse: Världens starkaste björn*. 2016. 8–9. Malmö: Egmont.
- Bartholdsson, Åsa. 2010. "Mamma-pappa-barn: Femåringar om den heterosexuella familjen som livsprojekt." I *Livslinjer: Berättelser om ålder, genus och sexualitet*, redaktörer Fanny Ambjörnsson och Maria Jönsson, 125–47. Göteborg: Makadam
- Bengtsson, Jenny. 2013. "Jag sa att jag älskade han men jag har redan sagt förlåt för det: Ålder, genus och sexualitet i skolans tidigare år." Avhandling, Linköpings universitet.
- . 2014. "Banal sexualitet?" I *Skola i normer*, redaktörer Lena Martinsson och Eva Reimers, 33–52. Malmö: Gleerup.
- Borgström, Eva. 2011. "Förord: Den moderna homofobin." I *Den moderna homofobin*, redaktör Eva Borgström, 10–22. Älvsjö: Charlie by Kabusa.
- . 2016. *Berättelser om det förbjudna: Begär mellan kvinnor i svensk litteratur 1900–1935*. Göteborg: Makadam.
- Bromseth, Janne, och Frida Darj, red. 2010. *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.

- Butler, Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- . 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.
- . 2006. *Genus ogjort: Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Nordstedts akademiska.
- Dagens Nyheter*. 2016. "Lesbiskt par flyttar in i tidningen Bamse." 16 juni. <https://www.dn.se/kultur-noje/lesbiskt-par-flyttar-in-i-tidningen-bamse>.
- DePalma, Renée. 2016. "Gay Penguins, Sissy Ducklings... and Beyond?: Exploring Gender and Sexuality Diversity through Children's Literature." *Discourse* 37.6:828–45.
- Diskrimineringsombudsmannen. 2015. *Lika rättigheter i förskolan: Ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
- Dolk, Klara. 2013. *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.
- Duggan, Lisa. 2002. "The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism." I *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*, redaktörer Dana Nelson och Russ Castronovo, 175–94. Durham: Duke University Press.
- . 2004. *The Twilight of Equality: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*. Boston: Beacon.
- Edelman, Lee. 2004. *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Durham: Duke University Press.
- Edenheim, Sara. 2015. "Åktenskapet, sexualmoralen och barnets bästa som samhällsorganisatör i två statliga utredningar." I *Sexualpolitiska nyckeltexter*, redaktörer Klara Arnberg, Pia Laskar och Fia Sundevall, 317–25. Stockholm: Leopard.
- Epstein, B. J. 2012. "We're Here, We're (Not?) Queer: GLBTQ Characters in Children's Books." *Journal of GLBT Family Studies* 8.3:287–300.
- Epstein, Debbie. 1997. "Cultures of Schooling/Cultures of Sexuality." *International Journal of Inclusive Education* 1.1:37–53.
- Esposito, Jennifer. 2009. "We're Here, We're Queer, But We're Just Like Heterosexuals: A Cultural Studies Analysis of Lesbian Themed Children's Books." *The Journal of Educational Foundations* 23.3–4:61–78.
- Expressen*. 2016. "Här är det första lesbiska paret i Bamse." 16 juni. <https://www.expressen.se/nyheter/har-ar-det-forsta-lesbiska-paret-i-bamse/>.
- Gill-Petersen, Julian. 2015. "Queer Theory Is Kid Stuff: A Genealogy of the Gay and Transgender Child." Avhandling, Rutgers University.
- Grehn, Sandra. 2017. "Performativity and the Construction of Children's Citizenship in Backa Theatre's Staging of Lille Kung Mattias (2009/2010)." *LIR:journal* 9.7:77–95.
- Gunn, Alexandra C. 2008. "Heteronormativity and Early Childhood Education: Social Justice and Some Puzzling Queries." Avhandling, University of Waikato.
- . 2011. "Even If You Say It Three Ways, It Still Doesn't Mean It's True: The Pervasiveness of Heteronormativity in Early Childhood Education." *Journal of Early Childhood Research* 9.3:280–90.

- Gunn, Alexandra C., Coralanne Child, Barbara Madden, Kerry Purdue, Nicola Surtees, Bronwyn Thurlow, och Paula Todd. 2004. "Building Inclusive Communities in Early Childhood Education: Diverse Perspectives from Aotearoa/New Zealand." *Contemporary Issues in Early Childhood* 5.3:293–308.
- Halberstam, Judith. 2005. *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York: New York University Press.
- Hamrud, Annika. 2005. *Queerkids – och deras föräldrar*. Stockholm: Normal.
- Haritaworn, Jin. 2015. *Queer Lovers and Hateful Others: Regenerating Violent Times and Places*. London: Pluto.
- Heggestad, Eva. 2011. "Queer-qrister – Vad fan gör du i min barnbok?" *lambda nordica* 16.2–3:190–7.
- Helander, Karin. 1998. *Från sagospel till barntragedi: Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*. Stockholm: Carlsson.
- Hellman, Anette. 2010. "Kan Batman vara rosa?: Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola." Avhandling, Göteborgs universitet.
- James, Allison, Chris Jenks, och Alan Prout. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity.
- Krekula, Clary, och Barbro Johansson. 2017. *Introduktion till kritiska åldersstudier*. Lund: Studentlitteratur.
- Laclau, Ernesto, och Chantal Mouffe. 2008 *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Göteborg: Glänta.
- Lee, Nick. 1998. "Towards an Immature Sociology." *The Sociological Review* 46.3:458–82.
- . 2001. *Childhood and Society: Growing Up in an Age of Uncertainty*. Maidenhead: Open University.
- Lester, Jasmine Z. 2014. "Homonormativity in Children's Literature: An Intersectional Analysis of Queer-Themed Picture Books." *Journal of LGBT Youth* 11.3:244–75.
- Ljungholm, Markus. 2013. "Anti-homolag godkänd i Ryssland." *SVT Nyheter*, 11 juni. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/rysk-antihomolag-vantas-bli-godkand>.
- Marcus, George. 1995. "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography." *Annual Review of Anthropology* 24:95–117.
- Persson, Therése. 2010. *Kvinnlig för sin ålder: En intervjustudie om ålder, kropp och femininitet*. Stockholm: Bullfinch.
- Pierides, Dean. 2010. "Multi-Sited Ethnography and the Field of Educational Research." *Critical Studies in Education* 51.2:179–95.
- Prout, Alan. 2005. *The Future of Childhood: Towards the Interdisciplinary Study of Children*. London: RoutledgeFalmer.
- Puar, Jasbir K. 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Qvortrup, Jens. 1994. *Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics*. Aldershot: Avebury.

- QX. 2017. "Pridemotståndare stoppade paraden." 5 augusti. <https://www.qx.se/nyheter/147500/pridemotstandare-stoppade-paraden/>.
- Renold, Emma. 2005. *Girls, Boys and Junior Sexualities: Exploring Children's Gender and Sexual Relations in the Primary School*. London: Routledge.
- Robinson, Kerry H. 2012. "'Difficult Citizenship': The Precarious Relationships between Childhood, Sexuality and Access to Knowledge." *Sexualities* 15.3-4:257-76.
- . 2013. *Innocence, Knowledge and the Construction of Childhood: The Contradictory Nature of Sexuality and Censorship in Children's Contemporary Lives*. London: Routledge.
- Rosenberg, Tiina. 2002. *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Rosky, Clifford. 2016. "Same-Sex Marriage Litigation and Children's Right to Be Queer." *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 22.4:541-68.
- Rydin, Ingegerd. 2000. *Barnens röster: Program för barn i Sveriges radio och television 1925-1999*. Värnamo: Fälth och Hässler.
- Salmson, Karin, och Johanna Ivarsson. 2015. *Normkreativitet i förskolan: Om normkritik och vägar till likabehandling*. Linköping: Olikea.
- Siverskog, Anna. 2016. "Queera livslopp: Att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld." Avhandling, Linköpings universitet.
- Sjöberg, Johanna. 2013. "I marknadens öga: Barn och visuell konsumtion." Avhandling, Linköpings Universitet.
- Skolverket. 2009. *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?: Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*. Rapport 324. Stockholm: Skolverket.
- Sparman, Anna. 2014. "Access and Gatekeeping in Researching Children's Sexuality: Mess in Ethics and Methods." *Sexuality & Culture* 18.2:291-309.
- Stockton, Kathryn Bond. 2009. *The Queer Child: Or Growing Sideways in the Twentieth Century*. Durham: Duke University Press.
- Surtees, Nicola. 2008. "Teachers Following Children?: Heteronormative Responses within a Discourse of Child-Centredness and the Emergent Curriculum." *Australian Journal of Early Childhood* 33.4:10-7.
- Surtees, Nicola, och Alexandra C. Gunn. 2010. "(Re)marking Heteronormativity: Resisting Practices in Early Childhood Education Contexts." *Australasian Journal of Early Childhood* 35.1:42-7.
- Svenska Dagbladet*. 2016. "Första lesbiska paret i Bamse." 16 juni. www.svd.se/forsta-lesbiska-paret-i-bamse.
- Taylor, Nathan. 2012. "U.S. Children's Picture Books and the Homonormative Subject." *Journal of LGBT Youth* 9.2:136-52.
- Walford, Geoffrey. 2008. "The Nature of Educational Ethnography." I *How to Do Educational Ethnography*, redaktörer Geoffrey Walford och Sara Delamont, 1-15. London: Tufnell.

NOTER

1. I likhet med hur barnets bästa använts i debatten mot hbtq-personers rättigheter, ställs hbtq-personers bästa mot de Andra, t.ex. muslimer, i en *homonationalistisk* diskurs (Puar 2007).
2. Eva Heggstad hänvisar framför allt till bokförlagen Olika förlag, Sagolikt förlag och Vombat förlag, som specialiserat sig på utgivning av böcker som på olika sätt syftar till att utmana normer.
3. Utbildning och omsorg för yngre barn organiseras på olika sätt i olika länder, där den svenska förskolan utgör en specifik kontext. *Early childhood education* fungerar som ett samlingsbegrepp för dessa verksamheter.
4. Johanna Sjöberg (2013, 55) använder begreppet *barnighet* ”för att tala om barn som konstruerad ålderskategori”. Även inom kritiska ålderstudier (Krekula och Johansson 2017) förstås ålder som något som görs genom kategorisering och normalisering.
5. Materialet i denna artikel är hämtat från en längre fältstudie som även består av deltagande observationer, intervjuer och analys av policydokument och som tillsammans ligger till grund för min kommande avhandling.

ABSTRACT

The present article explores how situated queerness takes place in relation to the construction of child and childhood. Lee Edelman (2004) argues that the child is opposed to, and in need of protection from contact with, homosexuality, which means that the queer cannot be part of the political fantasies of the future in which the child is central. In view of this, but unlike Edelman, I argue in this article that the child is part of different future fantasies, where the child is not necessarily separated from queerness. Here, I present contemporary connections between the child and queerness and analyze how possibilities and limitations appear in relation to this. Through two case studies, the article takes on a multi-sited approach (Marcus 1995), following when queerness is introduced on arenas where childhood is constructed. The first case is located to a preschool where the staff recently carried out hbtq-education and -certification and the analyzed data is one group interview with five preschool teachers and their principle. The second case is located in social media and consists of reactions on the presence of lesbian characters in the children's comic *Bamse*, where 326 commentary posts around this topic are analyzed. Based on critical perspectives on age and sexuality, this article discuss what normalizations about childhood and heterosexuality are being

made, and how these normalizations condition how queer sexuality can be present within the two childhood arenas represented in the material. Conclusions drawn are that both in the preschool and in the adults' reactions to children's culture, heterosexuality passes unnoticed, while queerness is made something remarkable. The relationship between queer and childhood can here be understood as both requested and questioned, which I present as *conditioned queerness*, and the child and childhood as spaces where different discourses about the child's best and desirable future are negotiated.